

DREPTUL BISERICESC ORIENTAL

TRADUCERE

FĂCUTĂ CU INVOIREA AUTORULUI DUPĂ EDIȚIA II GERMANĂ

DE

DIM. I. CORNILESCU ȘI VASILE S. RADU

REVĂZUTĂ

DE

I. MIHĂLCESCU

PROFESOR LA FACULTATEA DE TEOLOGIE

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA „GUTENBERG“, JOSEPH GÖBL, S-sori
STRADA PARIS (FOST DOAMNEI) 20.

1915.

Librarie și Papeterie
MAX KENDL
BUCUREȘTI
CĂMINUL SĂRII NO

INTRODUCERE

BAZA GENERALĂ A DREPTULUI BISERICESC

§ 1.

Biserica și menirea ei.

Credința descoperită de Dumnezeu celor dintâi oameni, în decursul veacurilor, și-a pierdut forma ei dela început și s'a prefăcut într'o mulțime de crezuri naționale și politice, foarte diferite.

Pe vremea ivirii Creștinismului fiecare popor își avea zeitățile lui particulare și propriul lui serviciu divin, așa încât, în lumea de atunci, credința, în loc să apară ca o putere, care unește pe oameni între ei și cu Dumnezeu¹⁾, dimpotrivă, i-a despărțit și a înstrăinat pe un popor de altul. Această spărtură în credință a trebuit neapărat să aibă răsunet și asupra moralei poporului. Și într'adevăr, în locul iubirii reciproce dintre oameni, în locul cinstirii chipului și asemănării lui Dumnezeu din fiecare om, și prin urmare, în locul recunoașterii egalității dintre oameni, s'a ivit morala aceea egoistă, a cărei tristă privilegiște ne-o oferă omenirea din acel timp²⁾. Starea nefirească, în care se află lumea

§ 1. 1) Asupra importanței credinței, în acest sens, vezi *Macarie*, *Vevdenie V pravoslavnoe bogoslovie*, (Introducere în teologia ortodoxă) § 11. S. Petersburg, 1871, p. 24—25. După doctrina părinților bisericești din apus: *Lactantius* (Instit. div. IV, 28) și *Augustinus* (Retract. I, 13. De vera relig. c. 41, 55), cuvântul latinesc „religio” are aceiași însemnare.

2) Vezi I. *Celzov*, *Istoriia hrist. cerkvi* (Istoria Bisericii creștine). I, 1—30. S. Petersburg. 1861. *Phil.* și *Ternovski*, *Tri pervie vjeka hristianstva* (Cele trei veacuri primare ale Creștinismului), Kiev. 1878, p. 3—28. *Ign. Döllinger*, *Paganisme et Judaïsme*, ou introduction à l'histoire du Christianisme, (trad. din nemțește). Bruxelles 1858. 4. vol. Intreaga lucrare e importantă, pentru chestiunea aceasta. Cele mai importante deducțiuni, vezi IV, 109. 276.

de atunci, s'a simțit cu putere în toate sferele vieții sociale. Pretutindeni se accentuă presimțirea că o asemenea stare nu mai poate dura mult, că trebuie o putere nouă, care să regenereze omenirea și s'o abată din căile rătăcite, pe care apucase.

Această putere transformatoare s'a arătat atunci când a venit „plinirea vremii”, când, după veșnicul plan al Providenței, neorânduiala socială din lumea de atunci avea să înceteze și, în locul moralei egoiste, avea să se arate iubirea, care avea să unească toate popoarele într'o familie, printr'o muncă solidară, îndreptată spre binele general, și printr'o năzuință comună spre scopurile prescrise de natură și de Dumnezeu. Atunci s'a ivit *Creștinismul*, care a condamnat dezordinea oamenilor, ajunsă normă sub pecetea credinței, a accentuat egalitatea tuturor înaintea lui Dumnezeu și dreptății vecinice, și, prin învățătura lui despre raportul omului către Dumnezeu, către sine și către aproapele, s'a arătat că e o religie a întregii lumi, care are în sine puterea de a se răspândi pretutindeni, de a cuprinde firea omenescă în totalitatea ei și a satisface toate trebuințele adevărate ale spiritului omenesc. Această credință creștină a descoperit-o însuș Dumnezeu oamenilor și a întărit-o ca *împărăție a lui Dumnezeu pe pământ și ca Biserică a întregii omeniri* (Matei XVI, 18; Marcu X, 15). Biserică aceasta, ca atare, trebuie să fie desăvârșită, căci e o instituție divină pe pământ. Legea veșnică, prescrisă de Dumnezeu pentru oameni, în legăturile lor reciproce și cu privire la scopul final, s'a întunecat din cauza voinței omenesci și, în decursul veacurilor, s'a format între această lege dumnezeiască și voința omenească, o prăpastie adâncă, pentru astuparea și înlăturarea căreia nu ajungea nici o putere pământească.

Trebuie o putere divină, care să poată aduce voința omenească pe adevărata cale și s'o facă să se supună de bună voie legii veșnice. Această putere divină e tocmai Biserica creștină, a cărei primă și cea mai importantă menire e să îndrepte voia omenească după voia lui Dumnezeu, voie, care constă în aceea ca oamenii să cinstească pe Creatorul lor, între ei pe pământ să domnească iubire reciprocă, să se privească drept chipuri ale lui Dumnezeu, să lucreze împreună pentru binele comun și, prin viața lor de pe pământ, să se pregătească pentru dobândirea mântuirii veșnice. Aceasta e menirea generală și finală a Bisericii creștine. Biserica a început a și-o împlini îndată după nașterea ei și o împlinește în decursul tuturor veacurilor, afirmându-și influența ei binefăcătoare și regeneratoare asupra societății omenești și asupra tuturor instituțiilor ei ³⁾.

3) Aici nu putem să nu cităm cuvintele unui învățat englez, privitoare la influența Bisericii creștine asupra omenirii: „Prin ea, groaza războiului și tratarea criminalilor s'a îmblânzit. Regimul guvernului despotice a fost mai puțin apăsător. Ea a înlăturat poligamia, a oprit alungarea copiilor și a morților sclavilor, a condamnat luptele de gladiatori, rușinea ceremoniilor păgâne; viciile contrare naturii, chiar dacă nu le-a putut înlătură, au fost înierate de ea, împreună cu aceia, cari le practica. Ea, prin stabilirea unei zile de odihnă pe săptămână, a

Biserica în domeniul Dreptului.

Intemeietorul Bisericii, Iisus Hristos, a numit-o împărăția lui Dumnezeu pe pământ. (Mat. XVI, 18). În timpul șederii Sale pe pământ, Hristos mai întrebuințează cuvântul „Biserică” (*ἐκκλησία*) încă odată și anume într'un sens cu totul diferit de cel dintâi. Vorbind de fratelele care îți greșește, Hristos zice că trebuie sfătuit mai întâi între tine și el singur și, dacă nu ascultă, să-l sfătuiți înaintea mărturilor. Inșă, dacă nu vrea nici atunci, „spune-l Bisericii”, zice Hristos; „și dacă n'ascultă nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș”. (Mat. XVIII, 16—17). Prin aceasta Biserica apare ca o comunitate de credincioși opusă celor necredincioși. Amândouă aceste noțiuni despre Biserică, stabilite de Iisus, se întregesc reciproc și arată caracterul general al ei. Dreptul bisericesc, care se ține de acest din urmă loc din Sfânta Scriptură, și care, pe baza primului loc citat, recunoaște că Biserica, cu semnele ei distinctive, e o instituție dumnezeiască pe pământ, o venerază ca pe o comunitate de oameni, cari cred în Iisus Hristos, cari, prin unitatea mărturisirii generale, sunt uniți între ei cu o legătură spirituală care-i cuprinde pe toți, cari prin ajutorul Sfințelor Taine primesc prin darul Duhului sfânt, sfințirea, și, sub conducerea nevăzută a lui Hristos, sunt aduși la mântuire de aceia cari au urmat în sfera de putere a apostolilor ¹⁾. În calitate de comunitate de oameni pe pământ, cu un scop anumit, ca organism social, Biserica trebuie să-și aibă legile ei anumite, după care organismul acesta trăește și se desvoltă și care legi întăresc raporturile dintre membrii ei.

Legile fundamentale au fost date de însuși Intemeietorul Bisericii. Pe baza acestor legi fundamentale, toate celelalte legi vin dela Biserică, în urma puterii date ei de Intemeietorul ei. Legile Bisericii se deosebesc atât de cele morale cât și de toate legile sociale pământești, și anume, atât în cece privește raportul Bisericii ca organism, cât și cu privire la menirea Bisericii în lume.

Norme, care regulează felul de a lucra în afară al membrilor unui organism social și determină raporturile acestor

îmbunătățit starea muncitorimii, care formează marea majoritate a societății. Pretutindeni, unde a prins rădăcină Biserica, s'au ivit nenumărate institute, pentru îngrijirea bolnavilor, a săracilor, și a copiilor fără sprijin”. *Will. Paley*, A view of the evidences of christianity. Edimb. 1875; p. 219. Cu privire la influența creștinismului asupra statelor: vezi *Am. Thierry*, Tableau de l'empire romain. Paris 1872, p. 344, 359 et al.; — asupra dreptului: *M. Troplong*, De l'influence du christianisme sur le droit civil des Romains. Paris 1868, p. 147 și urmât.; — în genere: *Chateaubriand*, Le Génie du Christianisme. Paris 1864. 2 vol. și în deosebi capitolul acela, care tratează chestiunea „Ce-ar fi societatea omenească azi, dacă nu s'ar fi ivit Creștinismul în lume”. II, 262—280.

§. 2. 1) *Arhim. Ioan*. Kurs cerkovnago zakonovjedjenija. S. Petersburg, 1851, I, 3.

membri între ei și față de întreaga societate, se numesc *legi juridice*, iar când e vorba de Biserică, *juridico-bisericești*. Acestea se deosebesc în mod esențial de legile moralei, după obiect, cerc și sancțiune.

După *obiect*, legea juridică, care prescrie ordinea neapărat necesară în societate, se referă numai la acțiunile externe, adică la acele manifestări ale voinței oamenilor, cari se arată în afară, căci numai acestea pot avea urmări pentru ordinea socială. Dimpotrivă, legea morală se referă la toate procesele sufletești interne ale omului și la toate năzuințele și intențiunile lui. De oarece însă aceste intențiuni și năzuințe interne ale omului, oricât de respingătoare ar fi ele, nu aduc o călcare a sferei dreptului altora, cât timp nu se manifestă în afară printr'o acțiune legală, ele nu pot fi supuse judecății legii juridice.

După *cerc*, întreaga activitate a omului face parte din domeniul legii morale, atât intențiunile lui interne cât și acțiunile externe; căci acestea din urmă sunt expresiunea a ceea ce și-a propus omul, realizarea intenției omenești. De aceea și judecă legea morală tocmai intenția, pe care am avut-o la săvârșirea unei fapte. Legea juridică nu poate vedea intenția, care stă la baza unei fapte, ci judecă numai ceea ce a făcut omul, ca membru al unei anumite clase din societate; legea juridică îl condamnă deci după mărimea pagubei, pricinuite prin această faptă a lui, în sfera dreptului unui al treilea, sau, după măsura călcării ordinii sociale în genere.

Cât privește *sancțiunea*²⁾, legea juridică, dacă e chemată să păstreze și să mențină ordinea socială din afară, conform scopului stabilit, are atât dreptul cât și datoria, nu numai de a veghea ca ordinea aceasta să se păstreze și să fie observată de oicine, ci poate să întrebuițeze chiar forța constrângătoare pentru ca ordinea să se supună acestei ordini și să fie tras la răspundere pentru călcare. Dimpotrivă, legea morală, a cărei urma rămâne la libera voință a omului, are putere în fața forului conștiinței și călcare ei trebuie justificată înaintea lui Dumnezeu³⁾. Forța constrângătoare, care formează deosebirea de competență între legea morală și cea juridică, e foarte necesară în orice lege juridică, deci și în legea juridico-bisericească. Deosebirea e numai în felul constrângerii acestei legi, în Biserică și în stat.

2) Cuvântul „sanctio” se derivă dela sanctus, sanctitas. In Digeste, (lib. I tit. VIII, 8) se spune: „Sanctum est, quod ab injuria hominum defensum atque munitum est. Sanctum autem dictum est a sagminibus. Sunt autem sagmina quaedam herbae, quas legati populi romani ferre solent, ne quis eos violaret, sicuti legati Graecorum tulerunt ea, quae vocantur cerycia”. Comp. Basilicorum libri LX lib. XLVI. tit. III, 6 (Ed. Car. G.E. Heinbach, Lipsiae 1833—70. Tom. II, pag. 561—562). Sancțiune, în legi înseamnă asigurarea puterii legii, prin prescrierea de pedepse, pentru acela, cari calcă legea. Comp. G.F. Puchta, Cursul institutiunilor. Leipzig 1856, I, 291. Prin sancțiune bisericască se înțelege asigurarea, prin pedepse, a caracterului bisericesc și spiritual al legii în chestiune. Asupra sancțiunii religioase, vezi A. Rosmini-Serbati, Filosofia del diritto. Intra 1865. I, 117.

3) Asupra raporturilor dintre aceste legi, vezi Arhim. Ioan, op., cit., I, 8—9.

După orânduirea Intemeietorului ei, Biserica nu se poate servi de forța fizică, ca Statul. Însă și ea poate aplica dreptul penal față de un membru al Bisericii, care nu se supune orânduirilor ei și calcă ordinea bisericească cu caracter strict juridic. Această întrebuintare a forței în Biserică, însă, nu e de loc în contra icere cu dogma credinței creștine despre libertatea voinței. Biserica nu silește pe nimeni să intre în așezământul ei; însă, îndată ce cineva face parte din Biserică, trebuie să se supună legilor ei, care se bazează pe voința divină, dacă vrea să fie partaș bunurilor, pe care le dă Biserica. Forța constrângătoare a prescripțiilor juridico-bisericești există nu numai pentru Biserică, ci pentruca și cei cari au intrat de bunăvoie în comunitatea creștină, și cari, tot după voie, pot ieși din ea, să poată ajunge scopul urmărit de ea.

Biserica, după caracterul ei, pentru exercitarea forței constrângătoare, se servește de mijloace spirituale, și toate acțiunile, săvârșite de Biserică în direcțiunea aceasta, nu pot fi privite niciodată ca mijloace constrângătoare, de vreme ce prin forța fizică e cu neputință să se influențeze asupra inimii omului, pentru atingerea scopurilor creștine superioare și, afară de asta, Biserica este împărăția libertății. O deosebire între legile Bisericii și ale tuturor celorlalte societăți pământești și în deosebi ale statului e condiționată de însăș menirea ei. Deosebirea aceasta se bazează pe natura diferită a Bisericii și a celorlalte societăți pământești și mai ales a statului. În baza menirii date ei de Dumnezeu, Biserica are caracterul necesității și, ca atare, apare cu totul independentă, pe când, nu există niciun stat, care să aibă caracterul acesta, însăș independența lui fiind relativă. Biserica nu e mărginită nici de timp, nici de loc, existența ei nu e condiționată de niciun raport local, ba mai mult: ea poate și trebuie să dănuiască pretutindeni și în toate locurile; statele, dimpotrivă, în orice privință, sunt condiționate de împrejurări locale, de care atârnă însăș existența lor. Biserica are o organizație prescrisă de Dumnezeu și trebuie păstrată în chip necondiționat. Dimpotrivă, statele își acomodează orânduirile lor după împrejurările naționale și locale, și-si schimbă organizația, în corcondanță cu aceste împrejurări. Pe când Biserica e datoare să facă pe oameni fericiți pe pământ și să-i pregătească pentru fericirea veșnică, statele se mărginesc să asigure, celor ce fac parte din ele, fericirea pământească, neîngrijindu-se de starea lor după moarte. Având în vedere caracterul diferit al statelor și societăților pământești, și menirea diferită a Bisericii, și legile Bisericii, în trăsăturile lor de căpetenie, diferă de ale statului și ale celorlalte societăți; căci, pe când cele dintâi nu se pot schimba, deoarece se bazează pe voința dumnezeiască, pornesc din legea veșnică, și au de scop să facă pe om fericit, atât în viața aceasta cât și în cea viitoare, cele din urmă sunt schimbătoare, se bazează pe voința omenească, pornesc din legea temporală și au de scop să păstreze liniștea și ordinea numai în viața aceasta.

Această particularitate a legilor Bisericii, ca organism social, în comparație cu legile moralei și ale statului, ne arată poziția, pe care o ocupă Biserica în domeniul dreptului. Biserica își are organizația ei deosebită, dispune de mijloacele ei deosebite și își are scopul ei deosebit. Organizația ei e dela Dumnezeu, ca și mijloacele, de care are nevoie, pentru atingerea scopului ei. De aceea, organizația Bisericii e independentă, nu atârână de nici un capriciu al voinței omenești și trebuie păstrată cu cea mai mare rigoare, pentru toate timpurile, ca o instituție dumnezeiască. În scopul acesta, trebuiesc determinate bine, în prima linie, raporturile dintre membrii Bisericii și ea însăși, în totalitatea ei, precum și ale membrilor între ei. De aceea există în Biserică autoritatea respectivă, care, potrivit cu ființa intimă a Bisericii, îngrijește de rânduire acestor raporturi, ferirea lor de capriciul indivizilor și de menținerea ordinii în orice direcțiune. De oarece, mai departe, Biserica are menirea de a se răspândi peste întreaga lume și de a întoarce toate popoarele la Hristos, ceea ce n'a isbutit până azi, deoarece milioane de oameni nu fac parte din Biserică, ea trebuie să stea în anumite relații, cerute de caracterul ei universalist, cu oamenii aceștia, cari fac parte din ea, și urmează diferite mărturisiri de credință.

Imprăștiată în diferite părți ale pământului, Biserica trebuie să vină în atingere cu statele, în care a prins rădăcini adânci. Noile raporturi, care se nasc de aci, între autoritatea Bisericii și a statului, au, de asemenea, nevoie de o bună regulare. Aceste raporturi diferite, cari privesc viața din afară a Bisericii, trebuiesc determinate prin mijloace juridice precise și corespunzătoare cu caracterul intern al Bisericii. Având în vedere aceste relațiuni diferite, Biserica, pe terenul dreptului, apare mai întâi ca un organism social, cu caracter juridic, și apoi ca o alcătuire socială, care ia o anumită poziție față de state și de diferitele societăți religioase.

§ 3.

Dreptul Bisericesc.

Deoarece Biserica, cum am văzut, conform scopului ei prescris de Dumnezeu, are o organizație deosebită, precum și legile ei deosebite, prin care se menține organizația aceasta, deoarece, apoi, ea e independentă și neatârnată și, după caracterul ei, nu poate fi condiționată nici de împrejurări locale, nici temporale, urmează dela sine necesitatea *Dreptului Bisericesc*.

Ca orice drept, și dreptul bisericesc se împarte în drept obiectiv și subiectiv. În sens *subiectiv*, dreptul bisericesc conține drepturile convenite membrilor Bisericii ca atari, după poziția luată de ei în ea, ca organism social, sau dreptul persoanelor juridice din Biserică. De aci se poate vedea că nu privim ca subiect al Dreptului, Biserica, ca pe un tot, ci pe membrii izolați ai ei sau

pe persoanele juridice din ea, recunoscute în mod legal, și anume din cauză că Biserica nu-i nici o persoană juridică, în sensul fi-zozofiei dreptului, nici o corporație, a cărei origină stă în unirea câtorva indivizi, care urmăresc un anumit scop¹⁾. În sens *obiectiv*, prin drept bisericesc, înțelegem adunarea tuturor formelor de drept, prin care se regulează viața externă a Bisericii, ca or-ganizăm social²⁾.

Dreptul bisericesc, care se mai numește și *drept canonic*, poartă azi în școalele grecești numirea de κανονικὸν δίκαιον. Această denumire veche vine dela cuvântul κανὼν³⁾, cu care se numia⁴⁾, în timpurile primare ale existenței Bisericii, atât normele singuraticice cât și totalitatea normelor, referitoare la credința și viața creștină. Mai târziu, când activitatea legisla-tivă a Bisericii s'a întins într'un cerc mai mare, prin canoane se înțelegeau normele date de Biserică, care aveau în ea valoare de reguli pozitive și universal obligatoare și, ca atare, se deosebeau de obiceiul tradițional bisericesc (ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια⁵⁾ și de legile politice (πολιτικοὶ νόμοι⁶⁾). Actualmente se obișnuiește a se numi canoane, legile bisericești, care, întrucât privește Bi-serica greco-orientală, se cuprind în colecțiunea încheată în ultimul pătrar al veac. IX-lea; iar, cu privire la Biserica romano-catolică, în corpus juris canonici. Numirea de drept canonic se poate dar întrebuința când expunerea se întemeiază pe ca-noane. adică pe acele legi bisericești, care s'au dat, în răsărit

§ 3. 1) Curios că și câțiva canoniști r.-c. privesc Biserica ca un tot, ca subiect al dreptului; de pildă: *Dr. Jos. A. Ginzl*, Handbuch des neuesten in Österreich e-tenden Kirchenrechts, Wien 1857, care se exprimă lămurit, precum urmează: „că Biserica e un subiect al dreptului se vede din noțiunea ei, în chipul cel mai evident”. (Vol. I, p.19). O oprire mai amănunțită asupra acestei chestiuni, din punct de vedere romano-catolic, vezi la *T. Pachmann*, Lehrbuch des Kirchenrechts, Wien, 1863, vol. I, p. 52—53.

2) *Arhim Ioan* (I, c., I, 7) dă următoarea definiție; „Vsje v sovokupnosti (zakoni bogootkrovennie i cerkovnie kanoni) sostavljajut voobscē— pravo cerkvi, opredeljajusce kako podobae v domu boziem ziti, jaze jest cerkov Boga ziva” („Toate legile, descoperite de Dumnezeu și canoanele bisericești, formează drep-tul bisericesc, în genere, care ne arată cum se cuvine să trăim în casa lui Dumne-zeu, care e Biserica lui Dumnezeu”).

3) Insuș cuvântul arată o unealtă, în forma unei linii drepte, întrebuințată la tăierea și netezirea lemnului și pietrei. Părinții bisericești se folosesc de ea, după indicația lui Vlastare, spre a determina cu ea, în sens metaforic, prescripțiunile bisericești. Vezi *Ὑπόμνημα κατὰ στοιχείων, Προθεωρία* în ediția Sinodului a sin-tagmei sfințelor și dumnezeestilor canoane (σύνταγμα θεϊῶν καὶ ἱερῶν κανόνων) redactată de Πάλλη καὶ Πότλη. Ἐν Ἀθήναις 1852—1859. Τόμος ἕκτος, σελ. 5—6. Comp. *Ioan Carp. Suiceri*, Thesaurus ecclesiasticus, Amstelaed, 1862, Tom., II, col. 37.

4) Cuvântul „Canon” însemnă ceiace numim noi azi *Drept bisericesc* (vezi Can. 2 al primului sinod ecumenic). Enciclicile date de episcopi, în care se lămu-reau afaceri bisericești mai importante, ca și documentele, date de episcopi preo-țiilor, cari plecau în alte eparhii, au fost privite de canonice. În dreptul bisericesc romano-catolic, ca și în cel greco-oriental, orice normă bisericească pozitivă s'a numit „Canon”: „Ecclesiastica constitutio, canōnis nomine censetur”. *Gratianus* ad D. III, in princ. § 1.

5) Can. 18 al primului sinod ecum.

6) Novela 137 a lui Justinian în introducere: *civiles leges și sacri canones*.

Această particularitate a legilor Bisericii, ca organism social, în comparație cu legile moralei și ale statului, ne arată poziția, pe care o ocupă Biserica în domeniul dreptului. Biserica își are organizația ei deosebită, dispune de mijloacele ei deosebite și își are scopul ei deosebit. Organizația ei e dela Dumnezeu, ca și mijloacele, de care are nevoie, pentru ajungerea scopului ei. De aceea, organizația Bisericii e independentă, nu atârână de nici un capriciu al voinței omenești și trebuie păstrată cu cea mai mare rigoare, pentru toate timpurile, ca o instituție dumnezească. În scopul acesta, trebuiesc determinate bine, în prima linie, raporturile dintre membrii Bisericii și ea însăși, în totalitatea ei, precum și ale membrilor între ei. De aceea există în Biserică autoritatea respectivă, care, potrivit cu ființa intimă a Bisericii, îngrijește de rânduire acestor raporturi, ferirea lor de capriciul indivizilor și de menținerea ordinii în orice direcțiune. De oarece, mai departe, Biserica are menirea de a se răspândi peste întreaga lume și de a întoarce toate popoarele la Hristos, ceea ce n'a isbutit până azi, deoarece milioane de oameni nu fac parte din Biserică, ea trebuie să stea în anumite relații, cerute de caracterul ei universalist, cu oamenii aceștia, cari fac parte din ea, și urmează diferite mărturisiri de credință.

Imprăștiată în diferite părți ale pământului, Biserica trebuie să vină în atingere cu statele, în care a prins rădăcini adânci. Noile raporturi, care se nasc de aci, între autoritatea Bisericii și a statului, au, de asemenea, nevoie de o bună regulare. Aceste raporturi diferite, cari privesc viața din afară a Bisericii, trebuiesc determinate prin mijloace juridice precise și corespunzătoare cu caracterul intern al Bisericii. Având în vedere aceste relații diferite, Biserica, pe terenul dreptului, apare mai întâi ca un organism social, cu caracter juridic, și apoi ca o alcătuire socială, care ia o anumită poziție față de state și de diferitele societăți religioase.

§ 3.

Dreptul Bisericesc.

† Deoarece Biserica, cum am văzut, conform scopului ei prescripționat de Dumnezeu, are o organizație deosebită, precum și legile ei deosebite, prin care se menține organizația aceasta, deoarece, apoi, ea e independentă și neatârnată și, după caracterul ei, nu poate fi condiționată nici de împrejurări locale, nici temporale, urmează dela sine necesitatea *Dreptului Bisericesc*.

Ca orice drept, și dreptul bisericesc se împarte în drept obiectiv și subiectiv. În sens *subiectiv*, dreptul bisericesc conține drepturile cuvenite membrilor Bisericii ca atari, după poziția luată de ei în ea, ca organism social, sau dreptul persoanelor juridice din Biserică. De aci se poate vedea că nu privim ca subiect al Dreptului, Biserica, ca pe un tot, ci pe membrii izolați ai ei sau

pe persoanele juridice din ea, recunoscute în mod legal, și anume din cauză că Biserica nu-i nici o persoană juridică, în sensul fizozofiei dreptului, nici o corporație, a cărei origină stă în unirea câtorva indivizi, care urmăresc un anumit scop¹⁾. În sens *obiectiv*, prin drept bisericesc, înțelegem adunarea tuturor formelor de drept, prin care se regulează viața externă a Bisericii, ca organism social²⁾.

Dreptul bisericesc, care se mai numește și *drept canonic*, poartă azi în școlile grecești numirea de *κανονικὸν δίκαιον*. Această denumire veche vine dela cuvântul *κανὼν*³⁾, cu care se numia⁴⁾, în timpurile primare ale existenței Bisericii, atât normele singuratică cât și totalitatea normelor, referitoare la credința și viața creștină. Mai târziu, când activitatea legislativă a Bisericii s'a întins într'un cerc mai mare, prin canoane se înțelegeau normele date de Biserică, care aveau în ea valoare de reguli pozitive și universal obligatoare și, ca atare, se deosebeau de obiceiul tradițional bisericesc (*ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια*⁵⁾ și de legile politice (*πολιτικοὶ νόμοι*)⁶⁾. Actualmente se obișnuiește a se numi canoane, legile bisericești, care, întrucât privește Biserica greco-orientală, se cuprind în colecțiunea încheată în ultimul pătrar al veac. IX-lea; iar, cu privire la Biserica romano-catolică, în corpus juris canonici. Numirea de drept canonic se poate dar întrebuiți când expunerea se întemeiază pe canoane adică pe acele legi bisericești, care s'au dat, în răsărit

§ 3. 1) Curios că și câțiva canoniști r.-c. privesc Biserica ca un tot, ca subiect al dreptului; de pildă: *Dr. Jos. A. Ginzl*, Handbuch des neuesten in Österreich geltenden Kirchenrechts, Wien 1857, care se exprimă lămurit, precum urmează: „că Biserica e un subiect al dreptului se vede din noțiunea ei, în chipul cel mai evident”. (Vol. I, p.19). O oprire mai amănunțită asupra acestei chestiuni, din punct de vedere romano-catolic, vezi la *T. Pachmann*, Lehrbuch des Kirchenrechts, Wien. 1863, vol. I, p. 52—53.

2) *Arhim Ioan* (I. c., I, 7) dă următoarea definiție; „Vsje v sovokupnosti (zakoni bogootkrovennie i cerkovnie kanoni) sostavljajut vooisce— pravo cerkvi, opredel'ajusce kako podobae v domu boziem ziti, jaze jest cerkov Boga ziva” („Toate legile, descoperite de Dumnezeu și canoanele bisericești, formează dreptul bisericesc, în genere, care ne arată cum se cuvine să trăim în casa lui Dumnezeu, care e Biserica lui Dumnezeu”).

3) Insuș cuvântul arată o uncealtă, în forma unei linii drepte, întrebuițată la tăierea și netezirea lemnului și pietrei. Părinții bisericești se folosesc de ea, după indicația lui Vlastare, spre a determina cu ea, în sens metaforic, prescripțiunile bisericești. Vezi *Σύνταγμα κατὰ στοιχείων, Προθεορία* în ediția Sinodului a sintagmei sfințelor și dumnezeestilor canoane (*σύνταγμα θειῶν καὶ ἱερῶν κανόνων*) redactată de *Πάλλη καὶ Πότλη*. Ἐν Ἀθῆναις 1852—1859. Τόμος ἕκτος, σελ. 5—6. Comp. *Ioan Carp. Suiceri*, Thesaurus ecclesiasticus. Amstelaed. 1862. Tom., II, col. 37.

4) Cuvântul „Canon” înseamnă ceiace numim noi azi *Drept bisericesc* (vezi Can. 2 al primului sinod ecumenic). Enciclicile date de episcopi, în care se lămurau afaceri bisericești mai importante, ca și documentele, date de episcopi preoților, cari plecau în alte eparhii, au fost privite de canonice. În dreptul bisericesc romano-catolic, ca și în cel greco-oriental, orice normă bisericească pozitivă s'a numit „Canon”: „Ecclesiastica constitutio, canonis nomine censetur”. *Gratianus* ad D. III, in princ. § 1.

5) Can. 18 al primului sinod ecum.

6) Novela 137 a lui Justinian în introducere: *civiles leges și sacri canones*.

până în veacul 9-lea, iar în apus până la încheierea așa numitului corpus jurici canonici. Însă, deoarece dreptul, care se află azi în Biserică, e format și din diferite norme date mai târziu, fie de Biserică, fie de stat, pentru ea, dar care n'au fost primite în colecțiunile de canoane, norme, care, deși au putere obligatoare în Biserică, nu poartă numele de canoane, pentru numirea dreptului de azi din Biserică, se întrebuintează expresiunea de *drept bisericesc*. În această privință, dreptul bisericesc, după extinderea lui, apare mai vast ca dreptul canonic, care poate fi privit și ca element esențial și ca baza celui dintâi.

După isoarele dreptului, după domeniul în care se aplică, după timp, etc. dreptul bisericesc se împarte în :

1. *Drept scris* (ἔγγραφον, scriptum), care a fost dat de puterea legislativă, în scris, și stabilit ca normă, și *drept nescris* (ἄγραφον, non scriptum), care s'a păstrat în Biserică, prin tradiție și obicei. Cel dintâi se numește drept propriu zis (τὰ τῆς ἀκριβείας, jus strictum), iar, cel din urmă, dreptul uzului (τὰ τῆς συνηθείας, per consuetudinem).

2. *Dreptul divin* (θεῖον, divinum), sau *dreptul natural* (φυσικόν, naturale), care și-a luat naștere odată cu Biserica, și se bazează pe voia lui Dumnezeu exprimată lămurit, și *dreptul pozitiv* (θετικόν, positivum) sau *drept bisericesc* (ἐκκλησιαστικόν, ecclesiasticum), care se bazează pe normele bisericești bine determinate.

3. *Dreptul comun* (κοινόν, γενικόν, commune), care se bazează pe normele fundamentale generale, date pentru întreaga Biserică creștină, și *dreptul particular* (τοπικόν, ἰδικόν, μερικόν, particular), care cuprinde normele corespunzătoare unor împrejurări particulare, date pentru o biserică particulară sau alta 7).

4. *Dreptul intern* (ἔσωτερικόν, internum); acesta cuprinde normele care regulează chestiunile de drept intern ale Bisericii și *drept extern* (ἔξωτερικόν, externum), care regulează raporturile Bisericii ca întreg față de stat și față de aceia cari fac parte din ea. Dreptul bisericesc, afară de asta, se mai împarte în drept penal administrativ, judecătorec etc.

5. *Dreptul vechi* (ἀρχαῖον, vetus), din care fac parte normele, date în timpul când Biserica nu era despărțită, și *dreptul nou* (καινόν, novum), care coprinde normele date de Biserică după separațiune.

7) Privilegiul deosebit, care se poate acorda unei persoane fizice sau juridice în Biserică, se numește, προνόμιον, privilegium. Balsamon mai menționează canoanele *personale* (προσωπικὸς κανὼν. Comentariu la can. 88 al Sinodului din Cartagina, în Sintagma Ateniană, III, 518). După observarea lui Balsamon în comentariul la enciclica sinod. III ecumenic (Sintagma Ateniană, II, 214), asemenea canoane nu pot avea un caracter general și, de aceea, nu pot fi privite ca bază a dreptului.